

PROBLEMA SINUCIDERII LA I.L. CARAGIALE. O INTERPRETARE A „INSPECȚIUNII”

Luana STROE

Facultatea de Litere, Universitatea din București
Faculty of Letters, University of Bucharest
E-mail: : luana.stroe@yahoo.com

THE PROBLEM OF SUICIDE AT I.L. CARAGIALE. AN INTERPRETATION OF “THE INSPECTION”

Abstract: Inspecțiune is one of Caragiale’s most discussed texts. In this paper, I explore some possible sources of the enigma surrounding Anghelache’s suicide. Suicide and its causes became a genuine subject of research in the second half of the 19th century. A new field of inquiry emerged then: moral statistics. Central to my discussion is one of Titu Maiorescu’s articles, published in *Convorbiri literare*, in which he addresses that new way of investigating suicide, starting from Enrico Morselli’s book, *An Essay on Comparative Moral Statistics*. It is plausible to believe that Caragiale had read Maiorescu’s article.

Keywords: I.L. Caragiale, Inspecțiune, Titu Maiorescu, moral statistics, suicide, Enrico Morselli.

Citation suggestion: Stroe, Luana. “Problema sinuciderii la I.L. Caragiale. O interpretare a ‘Inspecțiunii.’” *Transilvania*, no. 6-7 (2022): 82-86.

<https://doi.org/10.51391/trva.2022.06-07.09>.

I. Inspecțiune pune în joc un caz aparent atipic pentru I.L. Caragiale.

De aici sfortarea criticilor de a găsi motivul sinuciderii lui nenea Anghelache, de aici glisarea claviaturii metodologice de la un capăt la celălalt. Însă, în ce privește sursele de inspirație, Caragiale miza mereu pe cea mai la îndemână dintre posibilități: „Nu căutați totdeauna inspirația la un kilometru, ea ne stă foarte adesea sub nas – dacă n-o găsim, e că poate ne uităm de d’asupra ei prea departe”¹. Acesta e sfatul cu aplicabilitate generală pe care ni-l dă autorul însuși. Rămânând, așadar, fidelă surselor predilecte pe care Caragiale le codează în textele lui, aș începe cu o inventariere (*statistică*) a momentelor în care, în proză, publicistică sau corespondență, el aduce în discuție tema sinuciderii.

Groznică sinucidere din strada Fidelității este, desigur, cel mai la îndemână exemplu. Pandantul acestui text e *Înflorătoarea și îngrozitoarea și oribila dramă din strada Uranus*. În ambele, sinuciderea (sau tentativa de sinucidere) e filtrată prin stilul gazetăresc. Dacă în aceste două texte (la care putem adăuga și *Dintr-un catastif vechi*) ni se exemplifică direct felul în care ziarele traduc sinuciderea în termenii „senzationalului”, Caragiale are, în alte locuri, personaje care

renunță la gândurile suicidare tocmai de frica a ce vor scrie ziarele. În *O conferință* gândurile negre se disipă la imaginarea titlurilor „de senzație” din presă: „Să mor așa de tânăr? Dumnezeu meu! ce are să zică amica mea madam’ Parigoridi când va citi în *Universul* tragica sinucidere a lui nen’su Iancu?!”

În *Repausul dominical*, Costică nu găsește nici măcar un ștreang de care să se spânzure într-un București amortit de toropeala zilei de sărbătoare. Iar dacă Costică Parigoridi s-ar fi sinucis de la atâta liniște, în *Zgomot* lucrurile stau tocmai pe dos:

„Birji – tramvaie – tramcare – fluiere – sirene – clopoței – clopote – precupeți – *Universul!* – *Epoca!* – *Adevărul*, *Moftul român* de mâine! – căruțe de nisip goale în fuga mare – camioane cu șine de fier la pas – flașnete – carillonul de la *L’Indépendance* – două muzici pe bulevard și una la birt la Cosman – vrăbiile de la palat... Și apoi se tot miră unii că se’ndesc cazurile de nebunie și de sinucidere! Cum să n’avem clavier la cap! Sfinți împărați, patronii Bucureștilor, rugați-vă pentru noi bucureștenii!”²

Încercarea examenelor duce și ea, uneori, la amenințări similare. În *Bacalaureat* și în *Cele trei zeițe* sinuciderea e tot o bagatelă: „Junele Mișu Guvidi dă examenul de clasa VII...

Trei profesori infami îl persecută. Mișu cade la trei obiecte: la matematică, la istorie și la morală. Junele Mișu declară mamiții că e hotărât a se sinucide”³.

În chestiuni de amor, amenințările cu sinuciderea sunt frecvente, iar ridicolul cu care Caragiale le ampretează este mușcător. Găsim „amenințări de crimă și sinucidere” în *Moftul român*: „Un june cu revolverul în mână – Acrivițo! Dacă nu mă iubești, mă omor! D-ra Acrivița (făcând două gropițe asarine în obraji) – Mofturi!”⁴. Pentru a nu mai vorbi de Chiriac din *O noapte furtunoasă*, sau de Furtunescu din *O soacră*, care se gândește și el la posibilitatea unei sinucideri pasionale, dar nu demarează acțiunea. La fel e și propriul exemplu dat de Caragiale, în episodul din mai 1883, când, respins de Leopoldina Reinecke (Fridolina), amenință cu sinuciderea alertându-l pe Petre Th. Missir⁵. Însă, în ciuda acestei eferescențe sentimentale, într-o nouă scrisoare către „Șarmantisimul meu Misiraș”, lucrurile sunt tranșate de Caragiale într-o notă cât se poate de vehementă: „Nu mai avansa nimic nicăieri în privința prostiilor mele cu Fridolina. Ține-te și mai ales ține-mă într-o onorabilă rezervă.”⁶

Mai există o piesă în acest puzzle: articolul lui Caragiale scris imediat după sinuciderea lui Odobescu din 1895. Dacă în proză Caragiale trivializează resorturile unui asemenea act, în „Al. Odobescu”, de altfel primul text în care autorul se erijează în ipostaza de jurnalist de investigație, lucrurile stau cu totul altfel – Caragiale ne spune că scrie reportajul dintr-o obligație morală față de contemporani. Scris pe capitole, în logică romanescă, reportajul reia pas cu pas traseul urmat de Odobescu spre gestul final, folosindu-se de informații căpătate „dintr-un izvor nu se poate mai autorizat” (e vorba de Anghel Demetrescu, prieten și coleg al lui Odobescu la liceul „Sf. Gheorghe”). Nu e locul aici să prezint pe rând faptele. Ce poate atrage însă atenția e modul minuțios în care I.L. Caragiale se întoarce asupra fiecărui element al tragicei povești de dragoste care îl împinge pe Odobescu spre sinucidere. Niciun detaliu nu rămâne neexploatat. Însă, când ajunge la finalul acestei anchete afective, se abține de la descrierea oricăror detalii:

„Credem că cu atâta se completează romanul acesta, din nenorocire real. E de prisos să mai adăogăm amănuntele deja destul de bine cunoscute în privința ultimelor momente ale nenorocitului său erou.”⁷

După acest ocol, să ne întoarcem la *Inspețiune*, publicat în *Universul* la cinci ani după articolul despre Odobescu. Trei prieteni discută despre fuga din țară a unui mânuitor de bani publici care delapidase casieria. Cazul îi pricinuieste lui nenea Anghelache, coleg cu „nenorocitul”, o adevărată ieșire nervoasă în fața prietenilor (pe care aceștia o receptează ca atipică lui): „De câtă vreme nu a fost controlat? De câți ani nu a venit vreun inspector să-i verifice casa?... Mizerabilii”⁸. După intempestiva plecare a lui Anghelache, prietenii au un declic. Nenea Anghelache trebuie să fi furat bani din casă din moment ce avusese o asemenea ieșire. Pe scaunul lui se așază inspectorul, care anunță că de mâine va începe o verificare a tuturor funcționarilor care mânuiesc bani publici.

Primul pe listă: Anghelache, fiindcă, spune inspectorul, în cazul lui verificarea va merge ușor, fiind un funcționar de o cinste ireproșabilă. Așadar, prietenii încep să-l caute (fără noroc) pentru a-l avertiza de inevitabila verificare și iminenta deconspirare a fraudei pe care o va fi făcut-o. Nu-l găsec după o noapte de căutări. A doua zi, datele despre sinuciderea lui Anghelache apar în ziar, iar casa lui e deschisă *in absentia*. Spre stupoarea prietenilor, nu numai că din casă nu lipsește niciun ban, ci există chiar un pol de aur în plus.

Să observăm următorul contrast: marea majoritate a personajelor lui Caragiale care vorbesc despre sinucidere o fac pe ton de amenințare și nu ajung până la gestul final; în schimb, nenea Anghelache, fără niciun preaviz, se sinucide. Critica literară a remarcat discrepanța dintre *Inspețiune* și toate celelalte texte care vorbesc, într-un fel sau altul, despre sinucidere, ajungând la concluzia că aici Caragiale este pur și simplu un altul decât cel care de obicei vede în contemplarea acestui act nu mai mult decât un moft. Aș nuanța această sentință critică. E adevărat că *Inspețiune* funcționează după alte resorturi decât celelalte exemple din *Momente*. Însă tot Caragiale este cel care dă acestei asimetriei cel mai echilibrat răspuns: „ori discurs fără crimă, ori crimă fără discurs”. E chiar teza lui dintr-un articol despre stil și manieră (făcând o paralelă între *Hernani* a lui Hugo și *Othello* a lui Shakespeare)⁹. Această teză descrie, cred, cel mai bine raportul dintre *Inspețiune* și restul prozei lui Caragiale. Din unghiul acesta, autorul rămâne egal cu sine.

II.

Mai sus am reîncadrat *Inspețiune* în ansamblul operei lui Caragiale. Acum aș deschide obiectivul către un plan și mai larg, pentru a capta o posibilă sursă de inspirație a cazului din *Inspețiune*. Cât privește o istorie a ideilor, Belle Époque poate fi înțeleasă ca un moment al totalului entuziasm și al totalei încrederi în forțele omului de a explica, rațional, totul. Lucrurile nu stau altfel în cazul subiectului nostru. Sinuciderea și resorturile ei devin o veritabilă temă de cercetare în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Tendința cercetătorilor de atunci era tratarea problemei prin mijloace empirice, pe linia pozitivismului de fond al epocii. Un asemenea cercetător e sociologul italian Enrico Morselli, care scrie, în 1879, *Il suicidio: saggio di statistica morale comparata (Suicidul. Un capitol din statistica morală comparată)*. Subiectul ia apoi amploare, iar în 1897 Émile Durkheim publică mult mai cunoscuta *Le Suicide, étude de sociologie*.

Desigur, tot soiul de statistici apăreau în presa vremii; era cu siguranță una dintre cele mai la îndemână modalități de a livra un răspuns verificabil unor întrebări care țineau prima pagină a ziarelor. Caragiale remarcase și el tendința. Ca dovadă textul lui din 1893, intitulat chiar *Statistica*, un text care prezintă abominabilele rezultate ale lui Bob Schmecker (nume cu rezonanță): „De curând s-a publicat sub auspiciile biuroului central statistic din Statele-Unite nord-americane, o notiță statistică foarte curioasă și plină de învățăminte. Se știe că statistica este o facă care luminează științele sociale, și se mai

știe cât sunt de elocvente cifrele. [...] În adevăr statistica e plină de învățăminte!”, spunea Caragiale, malițios, în finalul textului. Dar statistica *morală* despre care scriau Morselli și Durkheim era cu siguranță un subiect mult mai greu de digerat.

Să fi știut oare Caragiale, la cald, de toate aceste teorii care îi animau pe congenerii lui? Caragiale poate că nu, însă Maiorescu sigur da. Pe Maiorescu au început să-l intereseze studiile lui Morselli încă din 1881, când vorbește pentru prima dată, în jurnalul său, de ideea de a publica un articol: „Excerptat pentru un articol și statistica sinuciderii a lui Morselli”¹⁰. Gândul revine un an mai târziu, în 1882: „Poate voi termina articolul despre statistica sinuciderilor.”¹¹ Cert e că Maiorescu va publica articolul, în cele din urmă, în nr. 4 din iulie 1885¹² al *Convorbirilor literare*.

E plauzibil să credem că articolul lui Maiorescu a fost citit de Caragiale. În 1885, cu două numere înainte, *Convorbiri literare* publicase *D'ale carnavalului*, iar două numere mai târziu apărea bine-cunoscutul text al lui Maiorescu, *Comediile d-lui LL. Caragiale*. E puțin probabil ca numărul cu pricina să-i fi scăpat lui Caragiale. Era, pentru a-i împrumuta metaforele de la care am plecat, la mai puțin de „un kilometru” și, într-adevăr, chiar „sub nasul” lui. Aceasta n-ar fi prima oară când Caragiale ia ca sursă de inspirație pasaje din textele lui Maiorescu. Cel mai cunoscut exemplu e replica lui Rică Venturiano, preluată în 1879 dintr-o poezie a lui Aricescu citată în 1867 de Maiorescu în „O cercetare critică...”. E vorba despre apelativul de „angel radios”, care va deveni una dintre cele mai cunoscute secvențe din *O noapte furtunoasă*. Să intrăm în cuprinsul acestui articol al lui Maiorescu. El pornește de la o discuție teoretică deja bătătorită:

„există sau nu există libertatea voinței, așa numitul liber-arbitru, în individul omenesc? Cu alte cuvinte: este fiecare din noi predestinat din naștere a fi așa și nu altfel? Trebuie să dispară responsabilitatea individuală și cu densa orice imputabilitate morală? Sau avem în noi puterea de a ne hotărî într-un mod sau altul, suntem responsabili și ni se poate imputa orice acțiune în înțelesul moralei?” (p. 317)

Întrebarea e tranșată prin introducerea unei noi metode împrumutate din științele exacte, care presupune o elucidare a problemei cu mijloace statistice, găselniță pe care Maiorescu o găsește promițătoare: „În mijlocul argumentelor grămădite mai înainte cu multă pasiune, dar fără mult succes, în sfera meditărilor curat ideale, se înalță deodată figura rece, indiferentă, dar biruitoare a cifrei matematice, și între morala metafizică de mai nainte și statistica materială de mai târziu și-a luat astăzi locul o știință intermediară: statistica morală.” (p. 318) Apoi el face un rezumat al rezultatelor lui Morselli, oferind o listă scurtă a principalelor motive care conduc la sinucidere: nebunie, deznădejde de viață, viciu, rușine (mustrări de conștiință), suferințe fizice, pasiune (amor, gelozie, mânie) și mizerie. Maiorescu adaugă însă o notă de scepticism întregului demers:

„Motivele rămân adeseori necunoscute, interpretările

celor chemați a face primele constatări sunt mai totdeauna arbitrare. Când se sinucide cineva în *delirium tremens*, trebuie clasat la nebunie sau la vițiu, îndeosebi la alcoolism? Rubrica sinucigașilor din așa numitul desgnăst de viață trebuie să cuprindă și suferințele fizice și tristețea? Și dacă nu, unde este limita sigură?” (pp. 324-325)

Sunt întrebări care au animat și critica literară, în încercarea de a da o explicație cazului din *Inspecțiune*. Ca fapt divers, e interesant că sinuciderea lui Anghelache permite interpretări care trec prin mai toate cauzele posibile antologate de Maiorescu. Explicațiile criticilor au vizat, pe rând, fragilitatea psihică și deznădejde de viață (pentru G. Călinescu, Anghelache e un „anxios intrat în stare paroxistică”¹³, pentru Cioculescu personajul suferă de un „dezechilibru nervos”, iar pentru Ion Vartic e „un anxios frustrat de frică”, de „teroarea absenței” unui transcendent – anume inspectorul). Un „vid mental”, acuză Valeriu Cristea¹⁴, iar viciul (sub forma alcoolismului) e cheia la Șerban Cioculescu¹⁵ și Cosmin Ciotloș¹⁶. Mulți acuză mustrările de conștiință: G. Călinescu, G. Ibrăileanu¹⁷, B. Elvin¹⁸, Mihai Gaftă¹⁹; Florin Iaru face din sinuciderea lui Anghelache o dramă amoroasă²⁰; iar Vicu Mândra vede în sinuciderea personajului nostru efectele strâmtorării financiare: „onest, cu adevărat, el se vede la vârsta de 45 de ani amenințat să nu-i poată acorda surorii sale o partidă onorabilă”²¹. Cu ipoteza lui marcăm și ultima motivație de pe lista lui Maiorescu.

Articolul lui Maiorescu mai e revelator într-un fel: pe filiera lui Morselli, Maiorescu alcătuiește un prototip al sinucigașului. Acesta e portretul robot:

„Numărul sinucigașilor bărbați este în Europa de până la 4 ori mai mare decât al femeilor. [...] Cea mai mare aplecare spre sinucidere o au văduvii [...] În a doua linie vine apoi aplecarea bărbaților holtei, care este mai mare decât a însuraților [...], cifra relativă a sinuciderilor este mai mare în populația grămădită a orașelor [...] Mare este cifra sinuciderilor în corpul profesoral și la funcționari, mică din contra la țărani, la servitori și la artiști.” (pp. 322-323)

„Autorul nu uită să-i alcătuiască [lui nenea Anghelache] foaia de observație”, e constatarea lui G. Călinescu. Într-adevăr, portretul lui Anghelache are ceva dintr-un raport de existență și nimic mai mult. Ce știm despre el? Că este un bărbat de 40-45 de ani, holtei, care locuiește împreună cu mama și cu sora lui și că e mânduitor de bani publici, deci funcționar, la oraș. Bifăm deja bună parte dintre criteriile antologate de Maiorescu.

Nu mai puțin semnificativ e că, pe lângă aceste trăsături, nu mai aflăm nimic substanțial despre nenea Anghelache. Nu ni se oferă informații personale despre el. Îi cunoaștem starea civilă, postul și imaginea socială pe care și-a construit-o și pe care prietenii lui o afirmă cu tărie (e un funcționar corect). Narratorul e neutru, iar marea majoritate a personajelor nu au nume. Acestui portret schematic, asimilabil fără rest stilului statisticienilor, i se adaugă numai nota de ziar în care

e anunțată sinuciderea: „Azi-dimineață s-a găsit la Șosea spânzurat un om bine îmbrăcat în vârstă ca de 40-45 de ani. Din ordinul procurorului, cadavrul, asupra căruia nu s-a găsit nimic alta decât un plic cu adresa Anghelache M., mărunt și în monete nouă de nichel ca de șaptezeci de bani și un ceasornic de argint cu monograma A.M., a fost transportat la Morgă.” Și aici datele sunt laconice. Nici măcar gazeta nu se mai folosește de stilul senzațional și bombastic atunci când e vorba de cazul lui nenea Anghelache.

Să ne amintim ce credea personajul nostru despre „nenorocitul” care fuge cu banii din casierie: „E o victimă a neglijenței altora”. Din această perspectivă, cât de asemănător se dovedește a fi Anghelache cu naratorul din *Amicul X...*:

„Eu stau într-un local ieftin de consumațiune, într-o berărie populară, pierdut în mulțime, și mă gândesc: eu nu sunt un cine, eu sunt un ce; în masa omenirii, eu sunt un număr trecut la statistica populației, și poate chiar acolo trecut cu vederea, fiindcă, la ultimul recensământ al populației capitalei, mai la toți din mahalaua noastră au mers agenții cu catastifele, la mine n-au venit. Nu sunt vreun ambițios; dar gândul acesta mă mâhnește... Să te vezi, să te înțelegi așa de mic, așa de nensemnat! Sub povara acestei gândiri, oftez și-mi aplec în jos fruntea cu umilință.”²²

La urma urmei este și Anghelache un număr, poate greșit încadrat, într-o lucrare impersonală de statistică. Similare unei statistici este și tardiva verificare a mânuitorilor de bani publici, care îl irită de la început pe nenea Anghelache.

Dacă recitim *Inspețiune* în logica din „Statistica sinuciderilor”, Caragiale amestecă dihotomia din articolul lui Maiorescu între o interpretare metafizică a sinuciderii (pandant al vechiului mod de gândire) și una statistică (inovatoare și modernă). Faptul explică de ce însemnele unei

prefigurări metafizice a morții sunt și ele identificabile în text, pe linia propusă de Emil Ionescu²³.

Într-adevăr, textul nu e clar, însă așa l-a vrut Caragiale. Aparține unei epoci în care chiar și resorturile sinuciderii se vor a fi explicate rațional, matematic, empiric. Ce face autorul? Arată (a câta oară?) lipsa de măsură a congenerilor lui. Studiul lui Morselli îl anima pe Maiorescu tocmai pentru că părea că va rezolva o problemă greu clasabilă, deci, în cuvintele lui, „atingea așa de aproape interesele societății omenesti”. În contrapartidă, mai nimic din sinuciderea lui Anghelache nu se încadrează în categoriile clarității. „Trebuie să mergem la Morgă să-l vedem! Eu nu m-astâmpăr până nu-l văd!” Aceasta e reacția prietenilor odată ce află că din casa lui Anghelache nu numai că nu lipsește niciun ban, ci s-a găsit chiar un pol în plus.

Atunci, sensul întrebării „De ce?... de ce, nene Anghelache?” zace în însăși retorica ei. Mai degrabă decât a invita la un răspuns, Caragiale chestionează însăși nevoia de a da răspunsuri. Cu precădere răspunsuri ultimative. Fie că vorbim despre cele științifico-statistice (din vremea autorului) sau de cele critic-concluzive (apanajul criticii de după apariția *Inspețiunii*). Textul se încheie apăsând asupra acestei ambiguități ironice: „Dar nenea Anghelache, cuminte, n-a vrut să răspundă.”

Miza lui Caragiale nu pare să fi fost încifrarea unui motiv aflat în spatele sinuciderii lui Anghelache. Ca atare, interpretările acestui mare mister din literatura română au mereu câte un punct nevralgic. Să ne amintim de afirmația lui Caragiale însuși, glosată de Paul Zarifopol: „Îl amuza fără încetare enigma pe care a lăsat-o în sinuciderea casierului Anghelache. «De ce s-o fi omorât Anghelache? Nici eu nu știu»”²⁴. Statistica lucrează cu mărimi comutative, pe când cazul lui Anghelache, ne arată Caragiale, este non-comutativ.

Note:

1. I.L. Caragiale, „Sfaturi”, în *Opere II*, ed. a II-a, pref. de Eugen Simion (București: Academia Română, Fundația Națională pentru Știință și Artă, Muzeul Național al Literaturii Române, 2015), 230. Ideea nu apare doar în „Sfaturi”. O regăsim și într-o scrisoare către Petre Th. Missir (dintre cele care pun în scenă povestea de dragoste ratată cu Fridolina), dar și în nuvela *Păcat*.
2. I.L. Caragiale, *Opere II*, 532.
3. Ibid., 680.
4. Ibid., 168.
5. Missir îl ia în serios pe Caragiale și încearcă să-l facă să se răzgândească: „Ai fi un laș, care ți-ai greșit viața ca un caraghios, și care cu greșala ta ai lăsa amare suferinți aceluia de la care ai primit iubire și afecțiune tot timpul cât ai gustat această viață.”
6. I.L. Caragiale, *Opere V*, 335.
7. I.L. Caragiale, *Opere II*, 339.
8. I.L. Caragiale, *Opere I*, 409-410.
9. Vezi „Notițe și fragmente literare (1897). Câteva păreri”, în I.L. Caragiale, *Opere IV*, 62.
10. Titu Maiorescu, *Opere, Jurnal (I)*, ed. Bogdan Mihai Dascălu, pref. de Eugen Simion (București: Academia Română, FNSA, 2013), 482.
11. Ibid., 532.
12. Aici comite o eroare ediția din 2013 a *Jurnalului* lui Maiorescu, în care e indicat faptul că articolul ar fi fost publicat în mai 1882. Din mai 1882 e doar a doua mențiune de jurnal a intenției lui Maiorescu de a publica „Statistica sinuciderilor” în *Convorbiri...*, dar articolul propriu-zis vede lumina tiparului trei ani mai târziu (vezi *Convorbiri literare*, nr. 4, an 19, 1885, 317-326).

13. Călinescu merge mai departe, spunând că Anghelache „e un scindat cu teama răspunderilor sociale”, iar „fobia lui e maladivă”. Vezi G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent* (București: Fundația Regală pentru Literatură și Artă, 1941), 439.
14. Valeriu Cristea, *Alianțe literare* (București: Editura Cartea Românească, 1977), 32.
15. „Adăugați starea de ebrietate, care, în loc a-i da «coraj», l-a împins la soluția disperării”. Vezi Șerban Cioculescu, *Caragialiana* (București: Editura Eminescu, 1987), 65.
16. Cosmin Ciotloș, „Cum anume, nene Iancule?”, *România literară*, nr. 18, supliment, 2012.
17. G. Ibrăileanu, *Spiritul critic în cultura românească* (Iași: Editura Junimea, 1970), 177.
18. Elvin, B. *Modernitatea clasicului I.L. Caragiale* (București: Editura pentru Literatură, 1967), 146.
19. Mihai Gafița, *Fața ascunsă a lumii* (București: Editura Cartea Românească, 1974), 321. Gafița vorbește despre o „spaimă metafizică”, cea care duce la pierderea încrederii în propria puritate.
20. Florin Iaru, „Caragiale n-a vrut să răspundă – dezvăluirea secretului lui nenea Anghelache”, *Dilema Veche*, nr. 743, 17-23 mai 2018.
21. Vicu Mândra, „Semnificația unei schițe”, *Gazeta literară*, anul IX, nr. 22, 31 mai 1962.
22. I.L. Caragiale, *Opere I*, 281.
23. Emil Ionescu, „Inspecțiune. Despre incomunicabilitate”, *Viața românească* 107, nr. 9-10 (2012): 40-46.
24. Paul Zarifopol, „Introducere” la *Opere*, vol. II, Editura Cultura Națională, 1931, XVII.

Bibliography:

- Caragiale, I.L. *Opere I-V* [Complete Works I-V], second edition, forward by Eugen Simion. Bucharest: Academia Română, Fundația Națională pentru Știință și Artă, Muzeul Național al Literaturii Române, 2015.
- Călinescu, G. *Istoria literaturii române de la origini până în prezent* [The History of Romanian Literature From its Origins to the Present]. Bucharest: Fundația Regală pentru Literatură și Artă, 1941.
- Cioculescu, Șerban. *I.L. Caragiale*. Bucharest: Editura Tineretului, 1967.
- Ciotloș, Cosmin. “Cum anume, nene Iancule?” [How, more exactly, nene Iancule?]. *România literară*, no. 18 (2012): 16.
- Cristea, Valeriu. *Alianțe literare* [Literary Alliances]. Bucharest: Editura Cartea Românească, 1977.
- Elvin, B. *Modernitatea clasicului I.L. Caragiale* [The Modernity of the Classic I.L. Caragiale]. Bucharest: Editura pentru Literatură, 1967.
- Gafița, Mihai. *Fața ascunsă a lumii* [The Hidden Face of the Moon]. Bucharest: Editura Cartea Românească, 1974.
- Iaru, Florin. “Caragiale n-a vrut să răspundă – dezvăluirea secretului lui nenea Anghelache” [Caragiale Did Not Want to Answer – The Revelation of Anghelache’s Secret]. *Dilema Veche*, no. 743, 17-23 May 2018.
- Ibrăileanu, G., *Spiritul critic în cultura românească*. [The Critical Spirit in Romanian Culture]. Iași: Editura Junimea, 1970.
- Ionescu, Emil. “Inspeccțiune. Despre incomunicabilitate” [Inspection. On Incommunicability]. *Viața românească*, 107, no. 9-10 (2012): 40-46.
- Maiorescu, Titu. “Statistica sinuciderilor” [The Statistics of Suicide]. *Convorbiri literare* 19, no. 4 (1885) 317-326.
- Maiorescu, Titu. *Opere. Jurnal (I)* [Complete Works, Diary (I)], Bogdan Mihai Dascălu (coord), foreword by Eugen Simion. Bucharest: Academia Română, FNSA, 2013.
- Mândra, Vicu. “Semnificația unei schițe” [The Meaning of a Sketch]. *Gazeta literară*, IX, no. 22, May 31, 1962.
- Morselli, Enrico. *Il suicidio: saggio di statistica morale comparata* [Suicide. Study in Comparative Moral Statistics]. Milano: Fratelli Dumolard, 1879.
- Vartic, Ion. “I.L. Caragiale și momentele sale exemplare” [I.L. Caragiale and his Exemplary Moments]. In I.L. Caragiale, *Momente*, edited by Ion Vartic, note on the edition by Mariana Vartic. Bucharest: Humanitas, 2013.